

Klub Przyrodników

Projekt Inkubator Liderów Europejskiej Ochrony Przyrody¹

ŁĄKI ZALEWOWE PRZY UJSCIU WKRY I NARWI – O WALORACH PRZYRODNICZYCH I POTRZEBIE ICH OCHRONY

Bogusława Mróz

Lipiec 2006

¹ Projekt wspierany ze środków Unii Europejskiej programu PHARE 2003 („Organizacje pozarządowe na rzecz zrównoważonego rozwoju”). Za treść publikacji odpowiada Klub Przyrodników, poglądy w niej wyrażone nie odzwierciedlają w żadnym razie oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	3
2. Położenie i ogólna charakterystyka terenu.....	5
3. Waloryzacja przyrodnicza.....	7
3.1. Szata roślinna.....	7
3.2. Świat zwierząt.....	9
4. Ochrona prawna obszaru łąk zalewowych.....	18
5. Rzeczywiste oraz potencjalne zagrożenia.....	20
6. Zielona turystyka nad Wkrą i Narwią – propozycje działań.....	21
7. Podsumowanie	22
8. Załącznik	24
9. Bibliografia.....	25

1. Wstęp

Doliny rzeczne tworzą bardzo specyficzny układ przyrodniczy o złożonej strukturze, w którym tuż obok siebie występują różnorodne siedliska wodne i lądowe. Szczególnie bogate w liczne formy morfologiczne są środkowe oraz ujściowe odcinki dużych rzek. W korycie rzeki tworzą się wyspy i mielizny, brzegi porastają lasy łąkowe, nieco wyżej rosną bogate gatunkowo łąki zalewowe, dawny bieg znaczą starorzecza z bogatą roślinnością wodną. Jednocześnie naturalna dolina podlega nieustannym zmianom związanym z działalnością rzeki zarówno w samym jej korycie, jak i przylegającym do niego tarasie zalewowym. Zmienność warunków istniejących w profilu poprzecznym jak i podłużnym doliny powoduje, że liczba gatunków roślin i zwierząt w nich występujących jest szczególnie wysoka. Przepływająca przez wiele dziesiątków kilometrów rzeka wraz ze swoją doliną stanowi korytarz ekologiczny, który spaja nieraz odległe od siebie tereny i umożliwia przemieszczanie się gatunków.

Rzeki stanowiły dogodne miejsce do osiedlania się ludzi, dlatego też większość dolin rzecznych uległa daleko idącym przekształceniom. Pomimo silnej antropopresji w wielu miejscach w Polsce zachowały się rzeki odznaczające się na całym lub części biegu wysokimi walorami przyrodniczymi. Na Nizinie Mazowieckiej niewątpliwie pod względem wielkości i bogactwa przyrodniczego wyróżnia się Wisła oraz Narew z Bugiem. Oprócz wspomnianych wyżej rzek na uwagę zasługuje tworząca liczne meandry Wkra.

Kiedy spojrzymy na mapę Polski z zaznaczoną siecią hydrograficzną, szczególnie zwraca uwagę jedno miejsce, gdzie spotykają się trzy rzeki: Narew z Bugiem, Wkra oraz Wisła, tworzą one największy w kraju węzeł wodny. Usytuowane na północ od Nowego Dworu łąki zalewowe, położone na terenie gminy Pomiechówek, stanowią ciekawy obszar do prowadzenia obserwacji przyrodniczych, doceniany zwłaszcza przez ornitologów. Pomimo swego znaczenia dla licznych rzadkich gatunków, teren ten nie podlega ochronie. Wprawdzie uwzględniony został w projektach utworzenia Wiślańsko - Narwiańskiego Parku Krajobrazowego [Gacka –Grzesikiewicz 1995 b], Centralnego Parku Krajobrazowego Kotliny Warszawskiej [Kotowska J. i in. 1998], czy. Koncepcji utworzenia Wiślańsko – Narwiańskiego Parku Krajobrazowego im. Książąt Mazowieckich opracowanych przez WWF [Gacka- Grzesikiewicz E. i in. 2005], jednakże do tej pory nie utworzono w środkowej biegu Wisły takiej formy ochrony przyrody. Powstanie parku krajobrazowego z odpowiednią,

przyjazną przyrodzie infrastrukturą turystyczną przyczyniłoby się niewątpliwie do odciążenia Kampinoskiego Parku Narodowego, dodatkowo uzupełniony zostałby system ochrony przyrody województwa mazowieckiego, w którym obszary chronione zajmują 29,6 % powierzchni.

Ochrona cennych przyrodniczo miejsc, zlokalizowanych w pobliżu dużych ośrodków miejskich jest szczególnie trudne, gdyż podlegają one presji nie tylko ze strony lokalnych społeczności, lecz także odwiedzających turystów. Zachowanie takich obszarów wymaga rozsądnych decyzji władz samorządowych, które mają wpływ na planowane inwestycje.

Niniejsza praca ma na celu przyczynić się do zapoczątkowania działań na rzecz ochrony łąk na tle otaczających je również cennych ekosystemów nadrzecznych z uwzględnieniem potrzeb lokalnej społeczności. W opracowaniu wykorzystano materiały pochodzące z różnych źródeł związanych z Doliną Środkowej Wisły, dolnym odcinkiem Narwi oraz Wkry, a także badania własne przeprowadzone w terenie w okresie od maja do lipca 2006 r.

2. Położenie i ogólna charakterystyka terenu

Opisywany teren znajduje się na pograniczu dwóch jednostek fizycznogeograficznych: Niziny Północnomazowieckiej i Środkowomazowieckiej, między mezoregionami Wysoczyzny Płońskiej oraz Ciechanowskiej [Kondracki 1978].

Pod względem administracyjnym teren należy do gminy Pomiechówek położonej w powiecie nowodworskim, województwie mazowieckim. Łąki zalewowe znajdują się w południowej części gminy, graniczącej z gminą Nowy Dwór Mazowiecki (rys. 1). Gmina Pomiechówek, zajmująca powierzchnię 10 231 ha, jest gminą wiejską, w której oprócz gospodarstw rolnych działają zakłady drobnej wytwórczości i handlu. W gminie mieszka 8 705 osób, a gęstość zaludnienia jest niższa od średniej krajowej i wynosi 82. osoby/ km². Powierzchnia gminy w większości zajmowana jest przez użytki rolne - 54,5 %, lasy i zadrzewienia pokrywają 30, 7 %, wody zaś 3 % [Raport o stanie gminy. Strategia ekorozwoju i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pomiechówek 1998 r].

Obszar ten z racji swojej dostępności oraz położenia w pobliżu szlaków wodnych łączących Mazowsze z innymi dzielnicami Polski poprzez Narew, Bug oraz Wisłę od dawna był zasiedlany i przekształcany. Przez teren gminy Pomiechówek na przełomie I i II w n.e. przebiegał szlak bursztynowy. Pierwsze wzmianki o najstarszej części Pomiechówka – Pomiechowie, sięgają XII w. Wkra stanowiła rzekę stosunkowo łatwą do przekroczenia, wzdłuż niej ciągnął się szlak handlowy, który łączył Toruń z południową Polską, Litwą i Rusią.

Opisywany teren odznacza się sporym zróżnicowaniem form geomorfologicznych, ukształtowanych w wyniku zlodowacenia środkowopolskiego oraz działalności rzek. W czasie zlodowacenia nasunięcie lądolodu spowodowało powstanie wielkiego zastoiska, którego wody wypełniły całe dno Kotliny Warszawskiej oraz dolinę dolnego Bugu, po Małkinię i dolinę dolnej Narwi i Wkry [Walczak 1976]. Od zachodu granicę opisywanego obszaru wyznacza wyraźnie zaznaczona krawędź wysoczyzny, na której poprowadzona jest obecnie linia kolejowa. Pozostałością dawnego koryta Wkry i Narwi są starorzecza, które ulegają stopniowemu zarastaniu. Tam gdzie zanikły, stagnująca dłużej w zagłębieniach woda oraz roślinność wilgociolubna wskazuje na ich obecność w przeszłości. Rzeki obramowane są stromymi skarpami. Obszar pokryty jest w części zachodniej przez gleby mułowo – torfowe,

a we wschodniej przez mady [Arbaszewska, Bieñkowska 1997]. Potencjalną roślinność stanowią na tym obszarze łągi wierzbowo – topolowe (*Salici – Populetum*) oraz jesionowo – wiazowo (*Ficario – Ulmetum*) [Matuszkiewicz 1999]. Na odcinku doliny Narwi od Czarnowa do Modlina nazywanym Doliną Pomiechowską lub Łakami Czarnowskimi, występują użytki zielone – łąki oraz pastwiska, które zajmują znaczną przestrzeń (około 700 ha). W większości należą do rolników indywidualnych, obejmują stosunkowo małe powierzchnie (poniżej 10 ha). Obszar ten ciągnie się na długości blisko 5 km. W całej gminie użytki te zajmują około 10,3 % ogólnej powierzchni gminy [Raport o stanie gminy 1998 r.]. Największym udziałem łąk i pastwisk w gospodarstwach indywidualnych odznacza się wieś Stanisławowo (27, 1 %). [Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pomiechówek. 1998].

Teren ten opasany jest szlakami komunikacyjnymi. Przebiegające przez gminę szlak kolejowy łączy Warszawę z Gdańskiem i Olsztynem. Trasa kolejowa wykorzystywana jest także w ruchu podmiejskim do Nasielska. Przy zachodniej granicy opisywanego terenu przebiega droga nr 623 o znaczeniu ponadregionalnym prowadząca do Płocka, przebiegająca przez Zakroczym, Wyszogród (nr 62). Droga ta łączy się w Modlinie z drogą nr 630, która prowadzi przez most na Narwi do Nowego Dworu Mazowieckiego i dalej do Warszawy.

Rys. 1. Lokalizacja opisywanego terenu na tle podziału administracyjnego (linia czerwona)

Źródło: Materiały informacyjne gminy Pomiechówek

3. Waloryzacja przyrodnicza terenu

3.1 Szata roślinna

Znajdujący się w widłach rzek teren tarasu zalewowego odznacza się sporym zróżnicowaniem, związanym z warunkami siedliskowymi kształtowanymi przez coroczne wylewy rzek. Obok siebie występują pozostałości zbiorowisk łągowych, zbiorowiska łąkowe, szuwarowe i wodne. Determinują one występowanie wielu specyficznych gatunków roślin oraz zwierząt. Największy wpływ taka mozaika wywiera na różnorodność gatunkową ptaków, dlatego też ta gromada jest bardziej szczegółowo opisana w powiązaniu z występującą roślinnością rzeczywistą.

Zbiorowiska roślinne tego terenu są w różnym stopniu wykształcone. Można podzielić je na wilgotne i świeże łąki kośne, łąki selernicowe, ziołorośla, turzycowiska, szuwały trzcinowe, mannowe, zarośla wierzbowe, zbiorowiska roślinności wodnej w starorzeczach. W zachodniej części terenu, w pobliżu wsi Bronisławka miejscami wypasane są na pastwiskach konie oraz bydło.

Łąki zalewowe są zbiorowiskami półnaturalnymi, które zajmują obszary po wyciętych łągach. Rzadko zdarza się, żeby powstawały naturalnie, gdyż wymaga to obecności czynników, które zatrzymują zarastanie. Roślinność łąk zalewowych jest ściśle związana z corocznymi wylewami rzek. Łąki te są bardzo zróżnicowane florystycznie. W zależności od pory roku gatunki tworzą własne aspekty (fot. 1). Łąki i pastwiska mimo stosunkowo prostej struktury, odznaczają się dość wysoką różnorodnością gatunkową, porównywalną do liczby gatunków zbiorowiska leśnego, odznaczającego się skomplikowaną budową. Prowadzona na ich terenie gospodarka sprawia, że wśród gatunków liczny udział stanowią gatunki charakterystyczne dla tego ekosystemu [Borysiak 1994]. Łąki porastają w większości wschodnią część badanego terenu, naturalną ich granicę stanowi Wkra uchodząca do Narwi (Załącznik 1). Pod względem fitosocjologicznym należą one do zespołu łąki rajgrasowej (*Arrhenatheretum elatoris*), zbiorowiska łąk wykształconych na mezo- i eutroficznych siedliskach odznaczających się różnym stopniem wilgotności. Zbiorowiska te są bardzo silnie zróżnicowane wewnętrznie i w zależności od warunków siedliskowych oraz intensywności użytkowania poszczególne płaty różnią się pod względem składu. Duży udział stanowią w nim barwnie kwitnące rośliny dwuliścienne jak m.in. złocień właściwy (*Chrysanthemum*

leucanthemum), przytulia pospolita (*Galium mollugo*), przetacznik długolistny (*Veronica longifolia*), jaskier ostry (*Ranunculus acer*). Miejscami pojawiają się typowe dla dolin dużych rzek łąki selernicowe (*Cnidion dubii*), wymagające corocznym cyklem zalewów i przesuszania. W Polsce występowanie tych zbiorowisk ograniczone jest do dolnych oraz środkowych odcinków Odry, Warty, Bugu, Narwi i Wisły. Wymagają one ekstensywnego użytkowania, należą do średnio wydajnych użytków zielonych. Znajdują się na liście siedlisk wytypowanych w załączniku Dyrektywy Siedliskowej (kod: 6440). Zaliczane są do jednych z najcenniejszych zbiorowisk półnaturalnych naszego kraju [Zaluski T., Kącki Z.]. Charakterystycznymi dla nich gatunkami są zwłaszcza czosnek kątowy (*Alium angulosum*) (fot.2) oraz selernica żyłkowana (*Cnidium dubium*). Z łąkami zalewowymi związany jest także krwiściąg lekarski (*Sanguisorba officinalis*), groszek łąkowy (*Lathyrus pratensis*). Zbiorowisko to zajmuje małe powierzchnie w otoczeniu roślinności szuwarowej oraz ziołoroślowej. Mimo niewielkich obszarów, które pokrywa ten rodzaj łąki, pełni ona bardzo istotną funkcję biocentotyczną dla licznych gatunków owadów, zwłaszcza motyli, w tym rzadkich jak np. modraszek telejus (*Maculinea teleius*). Zaobserwowane płaty łąk selernicowych na opisywanym terenie znajdują się wśród łąk, które przestały być użytkowane, czego konsekwencją jest wkraczanie gatunków ziołoroślowych.

Ziołorośla ze związku *Filipendulion* zajmują znaczną część terenu. Tworzą je takie gatunki jak: wiązówka błotna (*Filipendula ulmaria*), rutewka żółta (*Thalictrum flavum*), przetacznik długolistny (*Veronica longifolia*), krwawnik wierzbolistny (*Achillea salicifolia*), żywokost lekarski (*Symphytum officinale*), tojeść pospolita (*Lysimachia vulgaris*) (fot.3).

Na badanym terenie występują szuwały wielkoturzycowe, które wymagają krótszego okresu zalewania niż szuwały właściwe. W fitocenozie tej bardzo wyraźnie dominują turzycy, tworzą one zespół turzycy zaostrej (*Caricetum gracilis*) (fot.4). Do spotykanych tu i ówdzie zbiorowisk budowanych przez małą liczbę gatunków należy szuwar mozgowy (*Phalaridetum arundinaceae*).

Brzegi starorzeczy porastają szuwały trzcinowe ze związku *Phragmition*, w których dominującym gatunkiem jest trzcina pospolita (*Phragmites communis*), tworząca zespół *Phragmitetum australis* (fot. 5). Rosną w nim również takie gatunki wilgociolubne jak m.in. żabieniec babka wodna (*Alisma plantago-aquatica*), marek szerokolistny (*Sium latifolium*), czy szczaw lancetowaty (*Rumex hydrolopathum*).

W strefie przybrzeżnej starorzeczy występują grązele żółte (*Nuphar luteum*), pokrywające nieraz prawie całą powierzchnię lustra wody oraz grzybienie białe znajdujące się pod ochroną

częściową (*Nymphaea alba*) (fot. 6). Występuje w nich ściśle chroniony gatunek - pływacz pospolity (*Utricularis vulgaris*) (fot. 7).

Cały teren porastają zarośla wierzbowe, które tworzą zarówno liniowe struktury, ciągnące się wzdłuż rzek (fot. 8), jak i zgrupowania zakrzewień o nieregularnych kształtach zlokalizowane z dala od koryta rzek.

3.2 Świat zwierząt

Przeprowadzona w gminie Pomiechówek w 1993 r. inwentaryzacja przyrodnicza wykazała występowanie 32 gatunków ssaków. Z pośród nich z dolinami rzek bardziej związane są karczownik (*Arvicola terrestris*) oraz piżmak (*Ondatra zibethica*). Na obszarze gminy występują 8 gatunków nietoperzy, które korzystają z fortów w Goławicach I, Goławicach II, Borach i Czarnowie, niektóre z nich jak nocek rudy (*Myotis daubentoni*), nocek łydkowłosy (*Myotis dasycmeme*), figurujący w załączniku Dyrektywy Siedliskowej, czy mroczek późny (*Eptesicus serotinus*) związane są z siedliskami wodnymi, nad którymi polują na owady. Obszar łąk odwiedzają sarny (*Capreolus capreolus*). Wodne siedliska przyciągają płazy, których zanotowano 11 gatunków. Względnie czyste wody Wkry oraz Narwi oraz oczek wodnych, starorzeczy zamieszkuje 35 gatunków ryb. Bardzo różnorodny jest świat bezkręgowców, których wstępnie zinwentaryzowano 23 rodzin, należących do 8 gromad [Arbaszewska, Bieńkowska 1997].

Część Doliny Pomiechowskiej znajdująca się pod Modlinem to teren bardzo atrakcyjny zwłaszcza dla ptaków. Zaobserwowano tu występowanie kilkudziesięciu gatunków. Na łąkach oraz otaczających je polach uprawnych stwierdzono 41 gatunków ptaków, w samej dolinie rzeki Wkry do tej pory 127 gatunki, w dolinie dolnej Narwi 38 [Materiały informacyjne gminy, Raport o stanie gminy 1998]. W zależności od gatunku ptaki wykorzystują łąki zalewowe jako miejsce gniazdowania, żerowania, czy też postoju w czasie przelotów. Na obszarze samych łąk pod Modlinem obserwowano ponad 61 gatunków. Zostały one ujęte w tabeli poniżej. Należy zaznaczyć, że część gatunków jest obserwowana w trakcie przelotów i chroniona jest na podstawie międzynarodowych konwencji (m. in. Konwencji Ramsarskiej, Berneńskiej, Bońskiej). Wszystkie gatunki podlegają ochronie na podstawie prawa krajowego i prawa Unii Europejskiej z ramienia Dyrektywy Ptasiej.

Z terenem łąk ściśle związany jest bocian biały (*Ciconia ciconia*), dla którego postawione zostały trzy platformy (zał. 1). W Dolinie Pomiechowskiej obserwowano grupy tych ptaków składające się nawet z 37 osobników [Harabin 1993]. W trakcie prowadzenia wizji lokalnych

stwierdzono, że tylko jedna z nich została zajęta. W gnieździe znajdowały się 3 młode. Bardziej niedostępna, wschodnia część łąk i ziołorośli stanowi miejsce żerowania dla bociana czarnego (*Ciconia nigra*). Prowadzone w opisywanym terenie obserwacje ornitologiczne wykazały, że teren ten stanowi ważne miejsce lęgowe dla derkacza (*Crex crex*). W trakcie badań ornitologicznych (prowadzonych w latach 1993-1995), zanotowano pod Modlinem 11 samców, co okazało się najwyższą wartością w dolinie dolnej Narwi [Rzepała i in, 1999]. Do gatunków, które wykorzystują łąki zalewowe jako teren lęgowy należy rycyk (*Limosa limosa*), zaobserwowano 10 – 12 par. Na obszarze tym do gatunków licznie występujących należą: krwawodziób (*Tringa totanus*), mewa śmieszka (*Larus ridibundus*) tworząca tu kolonie lęgowe składające się z 1000 – 1500 par (dane z 1994 r.), trzciniak (*Acrocephalus arundinaceus*) [Rzepała i in, 1999]. Wśród innych rzadkich gatunków związanych z siedliskami wodnymi obserwowanymi na tym terenie znajdują się bączek (*Ixobrychus minutus*), kropiatka (*Porzana porzana*), wąsatka (*Panurus biarmicus*). Urwiste brzegi nad Narwią zamieszkują brzegówki (*Riparia riparia*).

Łąki zalewowe pod Modlinem posiadają duże znaczenie jako miejsce odpoczynku w trakcie przelotów. W okresie wiosennym (12.04) na obszarze tym w 2005 roku obserwowano duże stada krakwy (*Anas strepera*) liczące 50 osobników, cyranki (*Anas querquedula*) 100 osobników, rożeńca (*Anas acuta*) 40 osobników, a także płaskonosa (*Anas clypeata*), (obserwacje: T. Górny). Notowano pojawianie się także bielików (*Haliaeetus albicilla*) 7 osobników (obserwacje: Maziarz M.) [Goławski, Chmielewski 2005.]. Teren ten stanowi unikalny obszar zalewowy, największy na całym Mazowszu. Połączenie rzek z doliną Wisły sprawia, że zalatują tu też gatunki, które związane są z tą rzeką.

Tab. 1. Wybrane gatunki ptaków obserwowane na badanym terenie

Lp.	Gatunek	Gniazdujący (G), Niegniazdujący (NG), Przelotny (P), Sporadycznie zalatujący (S) Zimujący (Z) Obserwowany (O)	Środowisko życia	Występowanie w Polsce, stopień zagrożenia gatunku
1.	Batalion (<i>Philomachus pugnax</i>)	O	Podmokłe łąki, turzycowiska, pastwiska, w dolinach rzek	Bardzo rzadki, chroniony Dyrektywą Ptasią
2.	Bączek (<i>Ixobrychus minutus</i>)	G,	Szuwary	Bardzo nieliczny; chroniony Dyrektywą Ptasią
3.	Bąk (<i>Botaurus stellaris</i>)	G	Szuwary	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
4.	Bekasik (<i>Lymnocyptes minimus</i>)	S, P	Bagna i torfowiska północnej Europy i Azji	Chroniony Dyrektywą Ptasią
5.	Bernikla białolica (<i>Branta leucopsis</i>)	S, P	Gatunek północny	Chroniony Dyrektywą Ptasią
6.	Bernikla rdzawoszyja (<i>Branta ruficolis</i>)	S, P	Gatunek północny	Chroniony Dyrektywą Ptasią
7.	Biegus mały (<i>Calidris temminckii</i>)	S	Gatunek północny; na przelotach tereny błotniste	Chroniony Dyrektywą Ptasią
8.	Biegus zmienny (<i>Calidris alpina</i>) *	O	Muliste brzegi rzek, jezior	Zagrożony wyginięciem, chroniony Dyrektywą Ptasią
9.	Bielik (<i>Haliaeetus albicilla</i>)*	O	Stare lasy, w pobliżu dużych rzek, jezior	Bardzo nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
10.	Błotniak łąkowy (<i>Circus pygargus</i>)	G	Otwarte tereny podmokłe	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
11.	Błotniak stawowy * (<i>Circus aeruginosus</i>)	G	Trzcinowiska, zarośla wierzbowe, nad zb. wodnymi	Dość liczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
12.	Bocian biały (<i>Ciconia ciconia</i>)	G	Łąki, pola, tereny podmokłe	Liczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
13.	Bocian czarny (<i>Ciconia nigra</i>)	NG	Las, wody płynące i stojące	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
14.	Brzegówka (<i>Riparia riparia</i>)	G	Strome skarpy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
15.	Cyraneczka (<i>Anas crecca</i>)	NG	Wody otwarte	Chroniony Dyrektywą Ptasią
16.	Cyranka (<i>Anas querquedula</i>)	G	Rozległe zalewowe łąki ze starorzeczami, doliny rzek	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
17.	Czajka (<i>Vanellus vanellus</i>)	G (?), O	Zalewowe i wilgotne łąki	Średnio liczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
18.	Czapla biała (<i>Egretta alba</i>)	S	Łąki, szuwary, jeziora, rzeki, gatunek południowy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
19.	Czapla siwa (<i>Ardea cinerea</i>)	NG,	Łąki, szuwary, jeziora, rzeki	
20.	Derkacz (<i>Crex crex</i>)	G (?)	Podmokłe łąki, turzycowiska	Zagrożony wyginięciem, w Europie, chroniony Dyrektywą Ptasią
21.	Dzięcioł białoszyi (<i>Dendrocopos syriacus</i>) *	O	Lasy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
22.	Dziwonia (<i>Carpodacus erithrinus</i>)	G	Doliny rzeczne z bujną roślinnością zielną, urozmaicone zaroślami	Chroniony Dyrektywą Ptasią
23.	Gęś białoczelna (<i>Anser albifrons</i>)	P	Gatunek północny, tundra	Chroniony Dyrektywą Ptasią
24.	Gęś gęgawa (<i>Anser anser</i>)	G (?)	Zbiorniki wodne z bogatą roślinnością	Chroniony Dyrektywą Ptasią
25.	Gęś mała	S	Gatunek północny,	

	(<i>Anser erythropus</i>)		tundrowy	
26.	Geś zbożowa (<i>Anser fabalis</i>)	P	Gatunek północny	Chroniony Dyrektywą Ptasią
27.	Kania czarna (<i>Milvus migrans</i>)	O	Lasy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
28.	Kania rdzawa (<i>Milvus milvus</i>)	NG	Lasy nad rzekami, jeziorami	Chroniony Dyrektywą Ptasią
29.	Krakwa (<i>Anas strepera</i>) *	O	Zarastające jeziora	Chroniony Dyrektywą Ptasią
30.	Kraska (<i>Coracias garrulus</i>)	O	Słoneczne obrzeża lasów, pastwiska, zadrzewienia wierzbowe	Bardzo rzadki, chroniony Dyrektywą Ptasią
31.	Kropiatka (<i>Porzana porzana</i>)	G (?)	Szuwary, zarośla nad starorzeczami, stawy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
32.	Krzyk (<i>Gallinago gallinago</i>)	P	Silnie podmokłe łąki, torfowiska	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
33.	Krzyżówka (<i>Anas platyrhynchos</i>)	G, Z	Nad wodami, starorzeczami	Gatunek pospolity, Chroniony Dyrektywą Ptasią
34.	Krwawodziób (<i>Tinga totanus</i>)*	G	Podmokłe zalewowe łąki w dolinach rzek	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
35.	Kulik mniejszy (<i>Numenius phaeopus</i>)	P, S	Gatunek północny	Chroniony Dyrektywą Ptasią
36.	Kwokacz (<i>Tringa nebularia</i>)	P	Gatunek północny	Chroniony Dyrektywą Ptasią
37.	Łabędź krzykliwy (<i>Cygnus cygnus</i>)	P	Gatunek północny, tundrowy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
38.	Łabędź niemy (<i>Cygnus olor</i>)	G	Szuwary, jeziora, rzeki	figuruje w załączniku Dyrektywy Ptasiej
39.	Mewa srebrzysta (<i>Larus argentatus</i>)	P	Wybrzeża Północy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
40.	Mewa śmieszka (<i>Larus ridibundus</i>)	G	Tereny bagniste, jeziora	Chroniony Dyrektywą Ptasią
41.	Myszołów (<i>Buteo buteo</i>)	P, Z	Lasy graniczące z polami, łąkami	Chroniony Dyrektywą Ptasią
42.	Orzeł przedni (<i>Aquila pomarina</i>)	S	lasy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
43.	Paszkot (<i>Turdus viscivorus</i>)	Z	lasy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
44.	Pliszka żółta (<i>Motacilla flava thunbergi</i>)	O	Łąki, pastwiska, pola	Dość liczna, chroniony Dyrektywą Ptasią
45.	Podróżniczek (<i>Luscinia svecica</i>)	O	Gęsto zakrzaczone obszary podmokłe wzdłuż większych rzek	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
46.	Płaskonos (<i>Anas clypeata</i>)	P	Zalewowe łąki ze starorzeczami w dolinach rzek	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
47.	Pustułka (<i>Falco tinnunculus</i>)	O	Brzegi lasów, zadrzewień śródpolnych	Chroniony Dyrektywą Ptasią
48.	Rożeniec (<i>Anas acuta</i>) *	NG, P	Gatunek północny, w Polsce rozległe jeziora, bagna, torfowiska	Bardzo rzadki, Chroniony Dyrektywą Ptasią
49.	Rybitwa białoskrzydła (<i>Chlidonias leucopterus</i>)	P	Zarastające jeziora, stawy	Chroniony Dyrektywą Ptasią
50.	Rybitwa białowąsa (<i>Chlidonias hybrida</i>)	O	Bagna, gatunek południowy	Rzadki, chroniony Dyrektywą Ptasią
51.	Rybitwa czarna (<i>Chlidonias nigra</i>)	G	Starorzeczka, zarastające jeziora z bogata roślinnością	Gatunek rzadki, jego chroniony Dyrektywą Ptasią liczebność spada,
52.	Rycyk (<i>Limosa limosa</i>)	G	Podmokłe łąki z urozmaiconą rzeźbą	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
53.	Sieweczka obroźna (<i>Charadrius hiaticula</i>)	S	Naturalne, duże rzeki	Rzadki, Chroniony Dyrektywą Ptasią
54.	Sieweczka rzeczna (<i>Charadrius dubius</i>)	G	Mało przekształcone duże rzeki	Rzadki, chroniony Dyrektywą Ptasią

55.	Siewnica (<i>Pluvialis squatarola</i>)	S	Gatunek północny, w Polsce pojawia się na przelotach	Chroniony Dyrektywą Ptasią
56.	Sokół wędrowny (<i>Falco peregrinus</i>)	S	Lasy, skały	Chroniony Dyrektywą Ptasią
57.	Sowa błotna (<i>Asio flammeus</i>)	O	Trawiaste bagna, na przelotach na otwartych przestrzeniach	Chroniony Dyrektywą Ptasią
58.	Tracz nurogęś (<i>Mergus merganser</i>)	O	Duże rzeki	Bardzo nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią
59.	Trzciniak (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>)	G	Szuwary, zarośla wierzbowe	Chroniony Dyrektywą Ptasią
60.	Wąsatka (<i>Panurus biarmicus</i>)	G (?)	Szuwary	Chroniony Dyrektywą Ptasią
61.	Zausznik (<i>Podiceps nigricollis</i>)	G,	Zarastające stawy i starorzecza	Nieliczny, chroniony Dyrektywą Ptasią

Opracowanie własne na podstawie: Rzepoła M. i in. 1999. Dane z lat 1993 – 1998; *
 Goławski A., Chmielewski S. 2005. Przewodnik Natura 2000. Siedliska i ostoje ptaków ginących w Polsce. OTOPI.2004. Warszawa.

Fot. 1. Bogate florystycznie łąki rajgrasowe (fot. B. Mróz)

Fot. 2. Czosnek kątowy (*Allium angulosum*)
(fot. B. Mróz)

Fot. 3. Ziołorośla ze związku (*Filipendiulion*) (fot. B. Mróz)

Fot. 4. Szuwar turzycowy (fot. B. Mróz)

Fot. 5. Brzegi starorzeczy porastają szuwary trzcinowe (fot. B. Mróz)

Fot. 6. Bogata roślinność wodna starorzecza (fot. B. Mróz)

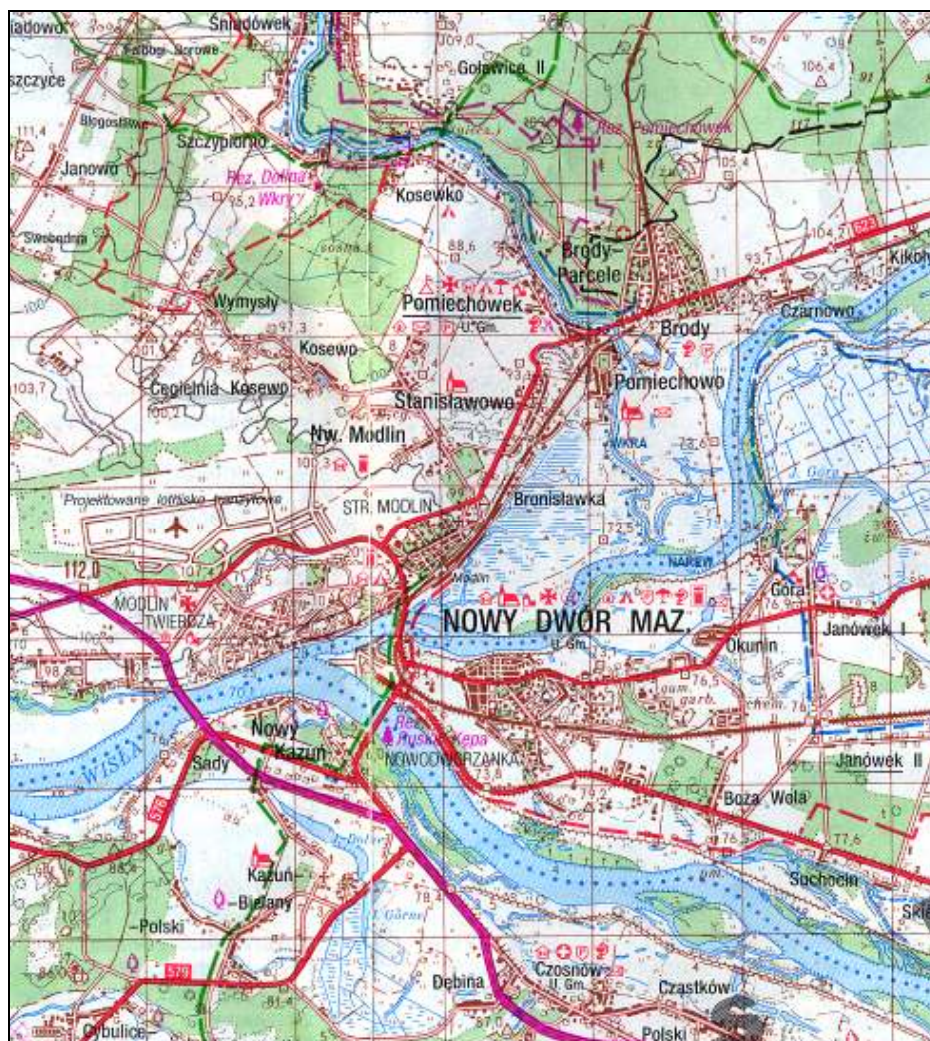
4. Ochrona prawna obszaru łąk zalewowych

Obszar łąk zalewowych wraz ze starorzeczami, oczkami wodnymi nie podlega ściślejszej ochronie prawnej. Gmina Pomiechówek wraz z opisywanym terenem położona jest w północnej części Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (WOChK). Tą formę ochrony przyrody wyznaczono w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy na podstawie planu zagospodarowania przestrzennego województwa stołecznego warszawskiego z końca lat 70. Funkcjonowanie WOChK do 1997 odbywało się bez ściślejszych zasad ochrony, dopiero w tym roku określono te zasady oraz wyznaczono przebieg granic, które obejmują ponad 80 % powierzchni gminy [Raport o stanie gminy 1998]. Na terenie WOChK, w odniesieniu do opisywanego terenu obowiązuje zakaz niszczenia i uszkodzenia ciągów zadrzewień i zakrzewień śródpolnych i nadwodnych, parków wiejskich, stanowisk rzadkich gatunków flory i fauny, a także zakaz dokonywania zmian stosunków wodnych mogących pogorszyć warunki siedliskowe rodzimych użytków zielonych; w szczególności zakazuje się działań, które mogłyby przyczynić się do obniżenia zwierciadła wód gruntowych. Obowiązuje nakaz utrzymania i ochrony zadrzewień, krzewów, oczek wodnych i bagien towarzyszących ekosystemom łąkowym, a wprowadzenie innej niż rolnicza forma użytkowania wymaga podporządkowania jej funkcji przyrodniczej i krajobrazowej tego obszaru [rozp. Woj. Warszawskiego z dn. 29.08.1997 r., Dz. U. 43, poz. 149]

Na terenie gminy Pomiechówek ustanowiono 2 rezerваты: rezerwat leśny „Pomiechówek” (18,6 ha), ustanowiony w 1981 r. oraz powołany w 1991 r. rezerwat krajobrazowy „Dolina Wkry” (23,78 ha) (rys. 2).

Do opisywanego terenu od strony południowej przylega obszar specjalnej ochrony ptaków europejskiej sieci Natura 2000 - Dolina Środkowej Wisły

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gruntów Gminy Pomiechówek, sporządzonym w 2003 r. obszar łąk pod Modlinem zaliczono jako teren użytków zielonych podlegających zalewom.

Rys. 2. Obszary chronione (rezerваты) przylegające do badanego terenu.

Źródło: Mapa topograficzna Polski . skal: 1: 100 000. Arkusz N- 34-125/126 Legionowo. Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego WP.

5. Rzeczywiste oraz potencjalne zagrożenia

Zachowanie różnorodności siedlisk oraz gatunków na badanym obszarze wiąże się przede wszystkim z utrzymaniem naturalnego cyklu zalewów i ekstensywnego użytkowania łąk. Co do pierwszego czynnika istnieje duże prawdopodobieństwo, że będzie on w dalszym ciągu występował, w przeciwieństwie do perspektyw rolniczego użytkowania tego terenu w przyszłości. W ciągu 10 lat (1988 – 1998) zwiększył się udział łąk i pastwisk w gminie, choć nastąpiło zmniejszenie powierzchni użytkowanej rolniczo. [Raport o stanie gminy 1998]. Odpływ wód zalewowych w większości następuje w sposób naturalny, aczkolwiek w pobliżu wsi Bronisławka na pastwiskach wkopane są w ziemię dreny.

Obecność rzek oraz bliska odległość do większych ośrodków miejskich sprawia, że teren, zwłaszcza w miesiącach letnich jest odwiedzany przez sporą liczbę ludzi, którzy wykorzystują tereny nadbrzeżne do wędkowania, pływania, opalania itp. (fot.9). Pozostawiają oni w wielu miejscach śmieci, które w większej ilości, rzucane w zarośla mogą stać się początkiem dzikich wysypisk (fot. 10). Nad brzegiem rzek można znaleźć miejsca po ogniskach. Teren znaczą liczne ślady kolein po samochodach. W miesiącach wiosennych, kiedy zalega jeszcze woda, łąki także są penetrowane w samochodach terenowych, choć na szczęście dotyczy to tylko części przylegającej do Wkry. Na opisywanym terenie znajdują się 2 ambony myśliwskie (zał. 1), nie wiadomo jaki wpływ mają na występujące tu populacje ptaków.

Spory problem dla gminy stanowi gospodarka ściekowa. Część ścieków dostaje się do rzek bez większego oczyszczenia, zanieczyszczając wodę.

Małowniczo położone tereny nad Wkrą w wielu miejscach są zabudowane przez domki letniskowe, zaburzające niejednokrotnie harmonię krajobrazu.

Od kilku lat w planach miejscowego zagospodarowania przestrzennego gminy pojawia się zamysł przeprowadzenia przez łąki drogi ekspresowej tzw. trasy „Olszynki grochowskiej”. Planowane jest również od jakiegoś czasu utworzenie lotniska na dawnym lotnisku wojskowym, co w sposób istotny wpływałoby na awifaunę tego terenu. Należy zaznaczyć, że duża liczba ptaków gromadząca się zwłaszcza w okresie przelotów z pewnością przyczyniłaby się do kolizji, co jest jednym z głównym argumentów przemawiających przeciwko przeprowadzaniu takiego rodzaju inwestycji.

Fot. 9. Tereny nadwodne przyciągają turystów (fot. B. Mróz)

Fot. 7. Pływacz zwyczajny (*Utricularia vulgaris*) – roślina pod ochroną ścisłą (fot. B. Mróz)

Fot. 8. Brzegi Wkry porastają zarośla wierzby (*Salix* sp.), nad brzegami rośnie łączeń baldaszkowy (*Butomus umbelatus*) (fot. B. Mróz)

6. Zielona turystyka nad Wkrą i Narwią – propozycje działań

Położenie w niedalekiej odległości od aglomeracji warszawskiej nasuwa konieczność ściślejszej ochrony stref krawędziowych dolin zarówno Narwi jak i Wkry przed zabudową letniskową i związaną z nią dewastacją, wiążącą się z brakiem kanalizacji, zaburzeniem tradycyjnego krajobrazu wiejskiego.

Teren gminy posiada duże walory turystyczne, które można odkrywać w trakcie przemierzania szlaków turystycznych, nie włączając one jednak obszaru łąk zalewowych. Ze stacji Pomiechówek prowadzą trzy szlaki niebieski, żółty, czarny, które wiodą do północnej części gminy. Z zabytkowej mocno podniszczonej stacji w Modlinie prowadzą szlaki czerwony i zielony, zmierzające w kierunku Puszczy Kampinoskiej. Zróżnicowane krajobrazowo, interesujące pod względem historycznym tereny gminy, wraz z bliską odległością do aglomeracji warszawskiej oraz dobre połączenia kolejowe sprawiają, że teren ten doskonale nadaje się na uprawianie turystyki rowerowej.

Posiadająca liczne meandry Wkra od wieków wykorzystywana była jako droga wodna. Malownicza dolina, którą płynie stwarza idealne warunki do spływów kajakowych. Na razie

na rynku działa jedna firma, organizująca spływy tą rzeką. Rokrocznie na przełomie maja oraz czerwca organizowany jest Ogólnopolski Spływ Kajakowy „Młynarka”, organizowany przez Klub Kajakowy „Wodnik” z Modlina (Raport o stanie gminy. 1998).

Wysokie walory przyrodnicze są argumentem przemawiającym za objęciem terenu ochroną prawną np. użytku ekologicznego, czy rezerwatu, w części, którą nie odwiedzają ludzie. Łąki zalewowe pod Modlinem stanowią atrakcję gminy. W celu umożliwienia prowadzenia obserwacji ptaków konieczne jest ustawienie wież obserwacyjnych. Jednocześnie pilną sprawą do rozwiązania pozostają śmieci pozostawiane przez turystów w okresie letnim. Problem ten mógłby zostać rozwiązany przez postawione czasowo na okres letni kontenery.

Duży udział cennych łąk, należących do indywidualnych rolników stanowi szansę na zastosowanie programów rolnośrodowiskowych, tym bardziej, że nowa edycja programów pozwala na stosowanie ich w całym kraju. Ze względu na walory przyrodnicze oraz położenie obszar ten stanowi idealne miejsce do prowadzenia działań edukacyjnych zarówno wśród młodzieży jak i dorosłych. W ich ramach mogą być przeprowadzane różne okolicznościowe imprezy jak przykładowo Dni Łąk, Ptaków itp. służące propagowaniu przyjaznej przyrodzie turystyce i rolnictwu, prowadzone przez odpowiedni ośrodek – stację przyrodniczą.

7. Podsumowanie

Obszary zalewowe w okolicy Modlina ze względu na walory przyrodnicze i znaczenie dla awifauny związanej z Doliną Środkowej Wisły wymagają objęcia ochroną. Są one powiązane w sposób funkcjonalny z doliną Narwi łączącego 6 węzłowych obszarów posiadających znaczenie międzynarodowe, do których należą: Obszar Puszczy Kampinoskiej, Obszar Doliny Środkowej Wisły, Obszar Doliny Dolnego Bugu, Obszar Doliny Górnej Narwi, Obszar Biebrzański, Obszar Puszczy Kurpiowskiej. Miejsce to jest szczególnie ze względu na swoją lokalizację: w dolinie Dolnej Narwi krzyżuje się ciąg korytarzy ekologicznych o międzynarodowym znaczeniu. W przebiegu równoleżnikowym poprzez dolinę Bugu od wschodu łączy dolinę środkowej Wisły, także południkowo dolina Wisły i Narwi łączy się. Od północnego – zachodu kolejny, nieco mniejszy korytarz o znaczeniu krajowym pełni Wkra.

Brak decyzji ustanowienia parku krajobrazowego nie wyklucza możliwości objęcia tego terenu ochroną z inicjatywy gminy np. formą użytku ekologicznego. Teren ten podlega sporej presji turystycznej, zwłaszcza w okresie wakacyjnym, z czym wiąże się m. in. zanieczyszczenie odpadami, płoszenie ptaków itp. Konieczne jest zapoczątkowanie działań,

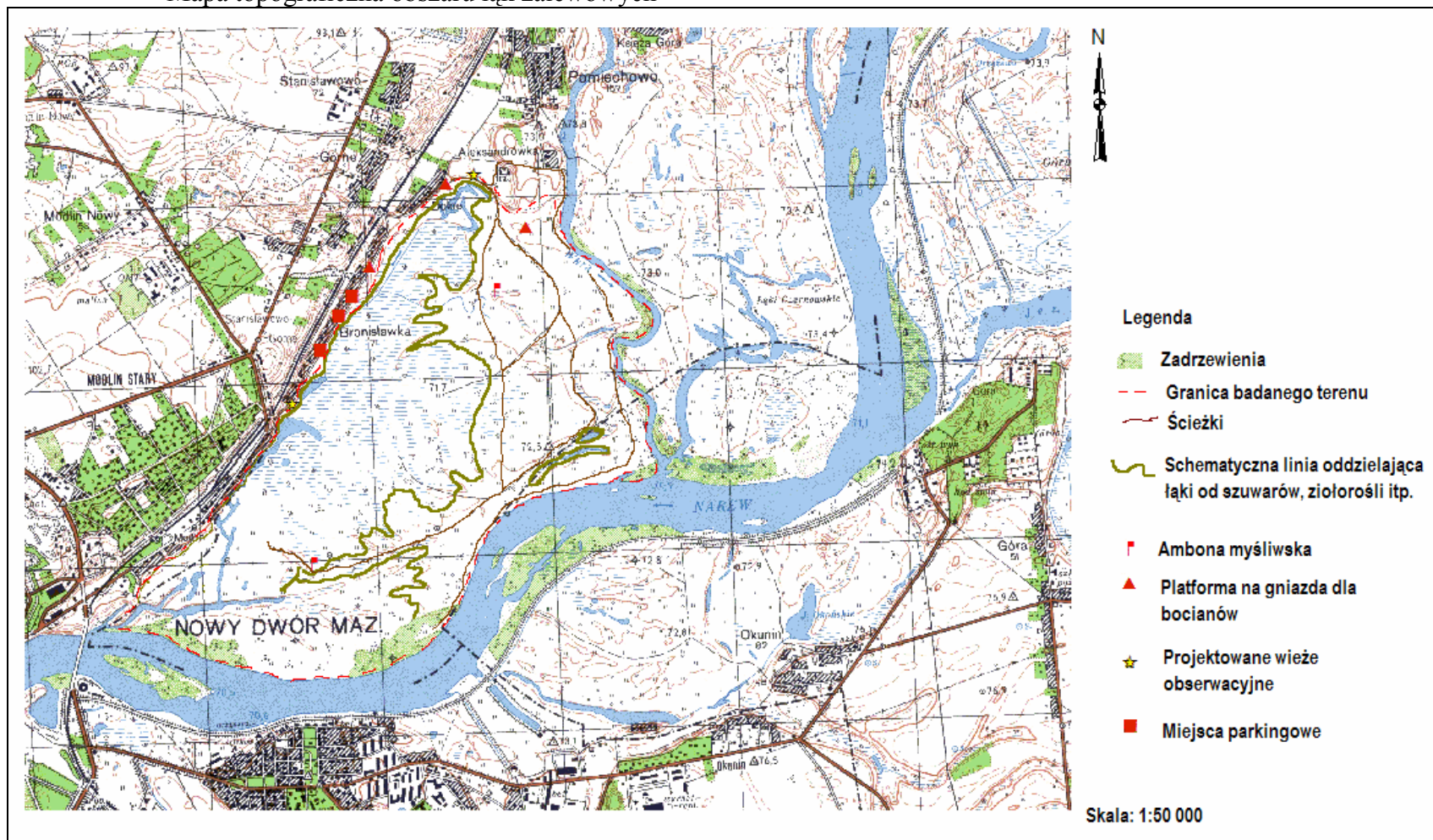
które wpływałyby na wzrost świadomości walorów przyrodniczych oraz znaczenia tego terenu wśród odwiedzających ten teren turystów oraz lokalnej społeczności. Istnieje potrzeba przeprowadzenia badań przyrodniczych tego terenu, zwłaszcza miejsc występowania selernicy żyłkowanej (*Cnidium dubi*), a także zbadania awifauny.

Włączenie w działania na rzecz zachowania tego obszaru jak największej liczby osób z różnych środowisk, organizacji, samorządów stanowi gwarancję skutecznego działania.

Załącznik 1.

Mapa topograficzna obszaru łąk zalewowych

8. Bibliografia

- Arbaszewska O., Bieńkowska K., 1997. Studium kształtowania krajobrazu Doliny Wkry na terenie gminy Pomiechówek. Praca magisterska. Katedra Projektowania w Architekturze Krajobrazu. Wydział ogrodniczy SGGW. Warszawa.
- Borysiak J. 1994. Struktura aluwialnej roślinności lądowej środkowego i dolnego biegu Warty. Wydawnictwo Naukowe UAM. Poznań.
- Chylarecki P., Sawicki G. 2003. Ostoja ptaków Dolina Środkowej Wisły. Wydawnictwo Askon. Warszawa.
- Gacka – Grzesikiewicz E. i in. 1995 a. Korytarz ekologiczny Wisły. Stan – funkcjonowanie – zagrożenia. IUCN Poland.
- Gacka – Grzesikiewicz E. z zespołem. 1995 b. Wstępna propozycja i uzasadnienie konieczności utworzenia Wiślańsko-Narwiańskiego Parku Krajobrazowego. Maszynopis, IOŚ. Warszawa.
- Gacka- Grzesikiewicz E. i in. (kier.zespołu) 2005. Koncepcja utworzenia wiślańsko – Narwiańskiego Parku Krajobrazowego im. Księżąt Mazowieckich. Ochrona walorów przyrodniczo – krajobrazowych i możliwości turystycznego wykorzystania terenu. WWF. Warszawa.
- Goławski A., Chmielewski S. 2005. maszynopis. Sprawozdanie za rok 2005. Koło ornitologów SGGW. Warszawa.
- Harabin Z. 1993. Powszechna inwentaryzacja przyrodnicza gminy Pomiechówek. Ricco International&Consulting. Warszawa.
- Liro A. i in. 1995. Koncepcja krajowej sieci ekologicznej ECONET – PL. Fundacja IUCN Polska. Warszawa.
- Kotowska J. i in. 1998. Założenia do projektu Centralnego Parku Krajobrazowego Kotliny Warszawskiej. Instytut Ekologii PAN. Dziekanów Leśny.
- Matuszkiewicz W. 1999. Szata roślinna. W: Starkel L. red. 1999. Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze. PWN. Warszawa.
- Matuszkiewicz J. M. [red]. 2000. Międzywale Wisły jako swoisty układ przyrodniczy (odcinek Pilica Narew).PAN; Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. St. Leszczyńskiego. Dokumentacja Geograficzna nr 19.
- Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Pomiechówek. Etap VII wieś Stanisławowo. 2003. Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa w Warszawie.
- Ochrona środowiska 2005. GUS. 2004.
- Projekt utworzenia Wiślańsko – Narwiańskiego Parku Krajobrazowego 1997. Praca zbiorowa pod kierunkiem E. Gacki – Grzesikiewicz. IOŚ. Warszawa.
- Przewodnik Natura 2000. Siedliska i ostoje ptaków ginących w Polsce. OTOP.2004. Warszawa.
- Raport o stanie gminy. Strategia ekorozwoju i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pomiechówek 1998 r. Diagnoza stanu istniejącego. Pracownia Architektury i Urbanistyki „Projekt” Warszawa.
- Richling A. red. 2003. Przyroda Mazowska i jej antropogeniczne przekształcenia. Wydawnictwo WSH. Pułtusk?
- Rzępoła M. i in. 1999. Awifauna Doliny dolnej Narwi. Notatki Ornitologiczne 40, 1-2: 23-44. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pomiechówek. 1998. kierownik studium prof. dr hab. Sławomir Gzell. Warszawa.

Walczak W. 1976. Jak powstawała rzeźba Polski. PWN. Warszawa.

Załuski T., Kacki Z. Łąki sełernicowe cnidion dubii. Podręczniki ochrony siedlisk i gatunków.

Inne materiały:

Mapa topograficzna Polski . skal: 1: 100 000. Arkusz N- 34-125/126 Legionowo. Zarząd Topograficzny Sztabu Generalnego WP.